

Metodički pristup odgojitelja i utjecaj na jezični razvoj

Lihtar, Sara

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:283462>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

UČITELJSKI FAKULTET

ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Sara Lihtar

METODIČKI PRISTUP ODGOJITELJA

I UTJECAJ NA JEZIČNI RAZVOJ

Diplomski rad

Zagreb, rujan 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

UČITELJSKI FAKULTET

ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Sara Lihtar

METODIČKI PRISTUP ODGOJITELJA

I UTJECAJ NA JEZIČNI RAZVOJ

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Martina Kolar Billege

Sumentor: doc. dr. sc. Vesna Budinski

Zagreb, rujan 2020.

SADRŽAJ

SADRŽAJ	3
1. UVOD	1
2. Predškolski odgoj i obrazovanje i temeljne odrednice.....	2
3. Jezik i njegove sastavnice	4
3.1. Fonologija.....	5
3.2. Semantika	5
3.3. Gramatika	6
3.4. Pragmatika.....	7
4. Teorije jezičnoga razvoja	8
4.1. Bihevioristička teorija	8
4.2. Nativistička teorija	9
4.3. Kognitivno razvojna teorija.....	10
4.4. Teorija o utjecaju okoline i učenja	11
5. Faze govorno-jezičnoga razvoja	13
5.1. Predverbalno razdoblje.....	13
5.2. Verbalno razdoblje	15
5.2.1. Dijete u dobi od 1 do 2 godine.....	15
5.2.2. Dijete u dobi od 2 do 3 godine.....	17
5.2.3. Dijete u dobi od 3 do 4 godine.....	18
5.2.4. Dijete u dobi od 4 do 5 godina.....	19
5.2.5. Dijete u dobi od 5 do 7 godina.....	20
6. Metodički pristup odgojitelja u strukturiranju odgojno- obrazovnoga metodičkog čina u predškolskom odgoju i obrazovanju.....	21
6.1. Teorija odgojno-obrazovnoga (metodičkog) čina	22
6.2. Teorija metodičkoga polja.....	23
7. Pregled aktivnosti za razvoj govora	25
7.1. Jezične aktivnosti za dob od 1 do 2 godine	25
7.2. Jezične aktivnosti za dob od 2 do 3 godine	29

7.3. Jezične aktivnosti za dob od 3 do 4 godine	32
7.4. Jezične aktivnosti za dob od 4 do 5 godina	36
7.5. Jezične aktivnosti za dob od 5 do 7 godina	39
8. ZAKLJUČAK	44
Popis literature	45
Izjava o samostalnoj izradi rada	47

Sažetak

Uz sve čimbenike okoline utjecaj na jezični razvoj, imaju odgojitelji budući da se djeca uključuju u sustav ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja. Uloga odgojitelja i njegov metodički pristup uvelike utječu na uredan jezični razvoj. Odgojitelji su stručnjaci koji svojim stečenim kompetencijama planiraju i provode aktivnosti u dječjim vrtićima. Jezik i govor razvijaju se pomoću poticajne okoline i odraslih osoba koje se u toj okolini nalaze. Kod većine se djece jezični razvoj odvija sličnim putem, ali se mora staviti naglasak na to da je u tome području razvoja potrebna i fleksibilnost. Djeca u prvim godinama života usvajaju znanja, vještine i sposobnosti promatrajući modele i oponašajući ono što oni rade. Kroz povijest se pojavljuje nekoliko teorija jezičnoga razvoja koje objašnjavaju sam proces: bihevioristička teorija, nativistička teorija, kognitivna teorija i teorija o utjecaju okoline i učenja. Već u predverbalnom razvoju stvaraju se temelji za razvoj govora. Djeca krikom i plačem komuniciraju s okolinom, a razvojem se dolazi do slogovanja i prve riječi. Prikazane aktivnosti proizašle su iz same prakse, a to su aktivnosti koje se svakodnevno provode i u čijoj provedbi djeca uživaju. Kroz te aktivnosti djeca usvajaju sve sastavnice jezika: fonologiju, semantiku, gramatiku, pragmatiku. Prikazano je kako se planiraju i provode aktivnosti, koji je slijed provedbe i na kraju sami ciljevi aktivnosti koji govore što će dijete iz toga naučiti i koji su primjereni razvojnim karakteristikama dobi.

Ključne riječi: jezični razvoj, metodika, predškolska dob, odgojitelj

Abstract

In addition to all the environmental factors, early childhood educators have influence on children's language development as children are enrolled into early childhood education and care institutions. Their role and their teaching methods have a great impact on normal language development. Early childhood educators are experts who use their acquired competences to plan and implement activities in kindergartens. Language and speech are developed in a stimulative environment with the help of the adults in that environment. Language development in most children takes place in a similar way, but the need for flexibility in this stage of development must be emphasized. In their first years of life, children acquire knowledge, skills, and abilities through observation and imitation of models. There have been several language development theories throughout history that explain the process itself: behaviorist theory, nativist theory, cognitive theory, and the theory of environmental impact and learning. The bases for speech development are already formed in the pre-verbal stage. Children communicate with their environment through vocalizations and crying. As they develop, they start to syllabify and form their first words. The presented activities have originated from practice. These activities are constantly implemented and children enjoy their implementation. By means of these activities, children acquire all the components of language: phonology, semantics, grammar, pragmatics. It is demonstrated how the activities are planned and implemented and the sequence of their implementation is shown. In the end, the aims suitable for the developmental characteristics of the child's age are listed and they show what the child will learn from the activities.

Key words: language development, methodology, preschool age, early childhood educator

1. UVOD

Odgovitelji su odgojno-obrazovni djelatnici koji metodički strukturiraju odgojno-obrazovni proces u skladu sa zahtjevima jezičnoga razvoja. Jezik je način kombiniranja glasova, riječi, znakova i rečenica u svrhu iskazivanja naših misli i razumijevanja drugih. Djeca u prvim godinama života konstruiranjem i sukonstruiranjem stvaraju nova znanja, vještine i sposobnosti pa tako i sposobnosti vezane za jezik i govor.

U prvom dijelu rada prikazan je teorijski okvir te obilježja rada u dječjim vrtićima temeljen na Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj te na suvremenoj stručnoj literaturi koja zagovara cjeloviti pristup razvoju i pogled na dijete kao na cjelovito biće.

Zatim se govori o sastavnicama jezika fonologiji, gramatici, semantici i pragmatici, na to se nadovezuju teorije o usvajanju jezika koje su razvijane kroz povijest te zagovaraju različite pristupe. Te su obrađene razvojne karakteristike prema dobi djece, od mlađe jasličke do starije vrtičke, koje su zapravo temelj za planiranje aktivnosti koje će se provoditi u svakodnevnom radu.

Glavni je dio rada pregled aktivnosti za razvoj jezika. Aktivnosti su prikazane prema kronološkoj dobi djeteta i prate razvojne karakteristike. Naveden je način provedbe i planiranja aktivnosti, slijed aktivnosti i ciljevi koji se žele postići. Prikazan je metodički način provedbe i mikrostrukturiranje pojedine aktivnosti.

2. Predškolski odgoj i obrazovanje i temeljne odrednice

Predškolski odgoj i obrazovanje u cjelokupnom obrazovnom sustavu zauzima primarno mjesto. Njegove temeljne odrednice i vremenska dimenzija (od jaslica do predškole) snažno utječu na jezični razvoj.

Svako dijete koje je uključeno u odgojno-obrazovni proces u vrtiću jedinstveno je i ima svoje specifičnosti. Djeca rastu i razvijaju se u velikom rasponu individualnih razlika, dijete ima svoju osobnost već od rođenja i treba ga ozbiljno shvaćati i poštovati. Dijete nije objekt u odgojno-obrazovnom procesu, već je socijalni subjekt koji sudjeluje, konstruira i u velikoj mjeri određuje svoj vlastiti put života i razvoja (Maleš, 2011).

Uloga odgojitelja je pratiti interese i potrebe djece, kao što je i rečeno, dijete uči samostalno. Za učenje i usvajanje novih znanja i vještina potreban mu je poticaj od strane odraslih i poticajno prostorno materijalno okruženje.

Djeca u prvim godinama života usvajaju znanja, vještine i sposobnosti promatrajući modele i oponašajući ono što oni rade. Opažaju onako kako i svijet oko njih opaža. Ono uči samoinicijativno konstruiranjem i sukonstruiranjem u poticajnoj okolini uz pomoć odraslih (Bašić, 2011).

Predškolski odgoj je interdisciplinarno područje koje povezuje društvene, humanističke i prirodne znanosti. Isto to se vidi u neposrednom radu s djecom i u materijalnom okruženju u skupini. Odgojitelji su ti koji će svojim prethodno stečenim znanjima i cjeloživotnim učenjem integrirati sva ta područja u skladnu cjelinu i tako utjecati na jezični razvoj i cjelokupni razvoj djeteta rane i predškolske dobi.

Prema *Nacionalnom kurikulumu* (2014, MZOS) za predškolski odgoj i obrazovanje vrtić je mjesto cjelovitog razvoja, odgoja i učenja djeteta ako se u njemu:

- stvara odgojno-obrazovno okruženje u kojem dijete ima priliku ostvarivati interakcije s prostorom, materijalima, drugom djecom i odraslima
- odgojno-obrazovni proces oblikuje tako da svaka aktivnost podupire različite aspekte cjelovitoga razvoja djeteta

- djeci omogućuje slobodan izbor aktivnosti i partnera u procesu učenja
- djecu potiče na stvaralačko izražavanje vlastitih ideja, iskustava i emocija te se osnažuju simbolički izričaji djeteta.

3. Jezik i njegove sastavnice

Da bi malo dijete naučilo govoriti i ovladalo materinskim jezikom, ne trebaju mu lekcije, pomagala, posebni poticaji ili upute. Glavno sredstvo koje će mu omogućiti govorno-jezični razvoj njegova je okolina. Jezik se ne poučava, nego se razvija sukladno dobi.

„Jezik je bogat, složen i prilagodljiv sustav – to je način kombiniranja glasova, riječi, znakova i rečenica u svrhu iskazivanja naših misli i razumijevanja drugih“ (Apel, Masterson, 2004, 14).

Većina djece slijedi sličan put jezičnog razvoja. Izdvajaju se pojedine vještine koje odgovaraju određenoj dobi i pojavljuju se u rasponima. Međutim moraju se uzeti u obzir i razlike između pojedinaca. Kod većine se djece jezični razvoj odvija sličnim putem, ali se mora staviti naglasak na to da je u tome području razvoja potrebna i fleksibilnost.

U samom *Nacionalnom kurikulumu* (2014) jedna od kompetencija koju djeca predškolske dobi trebaju razvijati prilikom boravka u odgojno-obrazovnoj ustanovi je komunikacija na materinskom jeziku.

Prema pojmovniku AZVO-a „Kompetencije predstavljaju dinamičnu kombinaciju kognitivnih i metakognitivnih vještina, znanja i razumijevanja, međuljudskih, intelektualnih i praktičnih vještina te etičkih vrijednosti.“ Dalje se navodi da su neke kompetencije zajedničke svim područjima, a neke su specifične. Kompetencije se razvijaju ciklički i integrirano.

„U ranoj i predškolskoj dobi komunikacija na materinskome jeziku osnažuje se osposobljavanjem djeteta za pravilno usmeno izražavanje i bilježenje vlastitih misli, osjećaja, doživljaja i iskustava u različitim, za njega svrhovitim i smislenim aktivnostima. U ranoj i predškolskoj dobi bilježenje može imati oblik grafičkih ili nekih drugih reprezentacija koje predstavljaju podlogu za razvoj rane pismenosti. Zato se u ranoj i predškolskoj dobi u djece potiče razvoj svijesti o različitim mogućnostima bilježenja vlastitih ideja i njihovoj praktičnoj uporabi te razumijevanje važnosti i korisnosti pisanja.“ (Nacionalni kurikulum, 2014)

Prilikom metodičkoga planiranja i provedbe aktivnosti, koje su usmjerene na jezični razvoj, odgojitelj uzima u obzir sastavnice jezika i obilježja razvoja djece u određenoj dobi. Tako će kroz jezične aktivnosti dijete svladati sve sastavnice.

3.1. Fonologija

Prvi se sustav odnosi na pravila koja upravljaju strukturom i slijedom govornih glasova (Berk, 2015). Glasovi su oni znakovi koji su standardni za određeni jezik. Prilikom govorne komunikacije služimo se glasovima koji su prihvaćeni od strane govornika i sugovornika kao pravovaljani komunikacijski glasovi koje razumijemo. Glasovima se služimo kako bismo izgradili informacije i prenijeli ih drugima (Apel, Masterson, 2001).

Sukladno tome odgojitelj se trudi sve glasove izgovarati pravilno, jasno i razgovijetno kako bi ih dijete, posebno ono jasličke dobi, moglo razlikovati i kasnije koristiti u jezičnom izražavanju.

Prilikom usvajanja glasovnog sustava materinskog jezika dijete mora naučiti koje su glasovne razlike važne, a koje nisu. „Kada govorimo o razvoju govorno-jezičnih vještina u djece, uključujemo razmatranje toga kako oni uče artikulirati ili izgovarati glasove od kojih se sastoji njihov materinski jezik. Djeca trebaju postići razumijevanje da u govoru moraju slijediti određena pravila“ (Apel, Masterson, 2001, 22).

3.2. Semantika

Semantika se odnosi na rječnik, način na koji su temeljni pojmovi izraženi u kombinacijama riječi i u samim riječima (Berk, 2015). Već u ranom razdoblju razvoja djeca shvaćaju da mogu komunicirati sa svojom okolinom i pri tome se služiti riječima. Riječima izražavaju svoje misli, želje, potrebe, ideje, koncepte koje žele podijeliti sa sugovornikom (Apel, Masterson, 2001).

Kroz cijelo se odgojno-obrazovno razdoblje u dječjem vrtiću odgojitelj trudi imenovati i komentirati sve što se u okolini nalazi i sve ono što dijete ili sam odgojitelj vide i rade. To je posebno izraženo u jasličkim skupinama kada je dijete na

početku svoga verbalnoga jezičnog razvoja i treba mu aktivno poticanje od strane okoline u kojoj se nalazi.

Na početku govornog razvoja dijete će koristiti samo nekoliko vrsta riječi koje će mu pomoći u svakodnevnom zadovoljenju potreba, traženju pomoći te u komentiranju stvari i događaja u okolini. Broj riječi koje dijete svakodnevno koristi povećava se sukladno dobi. Semantika je sustav značenja koji uključuje opće kategorije riječi i značenje riječi (Apel, Masterson, 2001).

3.3. Gramatika

Gramatika se sastoji od sintakse i morfologije. Sintaksa je sustav koji određuje pravila o redu riječi i visoko je strukturiran i krut. Usvajajući jezik dijete mora ovladati pravilima međusobnog povezivanja pojedinih riječi, dijelova rečenica i rečenica, odnosno naučiti kako ispravno povezati riječi u rečenicu da bi ona imala smisla (Apel, Masterson, 2001).

Dijete uči po modelu, a u odgojno-obrazovnom procesu provodi velik dio dana. Stoga je važno da odgojitelj dobro poznaje gramatička pravila i strukture kako bi djetetu bio dobar primjer i uzor.

Pojam gramatičkog oblikovanja riječi, morfologija, koristi se za opisivanje aspekata jezičnog sustava koji određuje kako drugim ljudima dajemo do znanja sljedeće (Apel, Masterson, 2001):

1. broj objekta o kojem govorimo
2. rod tog objekta
3. je li objekt vršitelj radnje ili se radnja vrši na njemu
4. govorimo li o zbivanjima u prošlosti, sadašnjosti ili budućnosti
5. smjer kretanja objekta
6. kako se subjekt u rečenici usuglašava s radnjom.

3.4. Pragmatika

Pragmatika je jezični sustav koji se bavi načinima služenja jezikom u društvenim kontaktima. Tijekom razvoja govora dijete će ovladati raznim vještinama: pridržavati se određenih pravila u razgovoru s drugima, govoriti kada je njegov red, uspostavljati s drugom osobom kontakt očima i preispitivati svoje iskaze ako je sugovornik zbunjen. Naučit će i razloge zašto ljudi razgovaraju: kako bi obavještavali, postavljali pitanja, upozoravali (Apel, Masterson, 2001).

U odgojno-obrazovnom procesu verbalna komunikacija ima jako veliku ulogu i od samog početka kada se dijete uključuje u odgojno-obrazovni sustav, ono se susreće s drugima s kojima mora naučiti komunicirati. Ovdje također glavnu ulogu ima odgojitelj, on je posrednik među djecom i zadužen za ostvarenje njihovih potreba. Na temelju njegova primjera djeca uče komunicirati.

4. Teorije jezičnoga razvoja

4.1. Bihevioristička teorija

Cilj je biheviorističkih istraživanja bio odrediti norme urednoga razvoja te je stoga, u istraživanjima, bilo potrebno pratiti velik broj djece što je bio velik izazov. Ovo se razdoblje radi takvoga načina istraživanja naziva razdobljem velikih uzoraka.

Iako je za biheviorističku teoriju karakteristična znanstvena strogost i kontroliranost, cijela je teorija samo opisivala određene obrasce koji se pojavljuju u dječjem razvoju. Nedostajalo je objašnjenja, u jeziku su promatrane samo strukture koje se mogu objasniti imitacijom i procesom učenja. Tako se proučavao rječnik, duljina iskaza i razvoj glasovnoga sustava, a zanemarivao se razvoj gramatike i sintakse (Kuvač, Palmović, 2007).

Jedan od principa biheviorističke škole je da sve što se proučava mora biti dostupno promatranju i mora se moći dokazati. Najvažniji predstavnik ovoga pristupa je Burrhus Frederic Skinner. Njegovo je objašnjenje da se jezik, kao i sva ostala ponašanja, uči operantnim uvjetovanjem (Berk, 2015). Skinner tvrdi da djeca uče jezik pomoću uvjetovanih refleksa. Za objašnjenje ove teorije važna su dva pojma – podražaj i potkrepljenje (Prebeg-Vilke, 1991). Skinner je ta osnovna načela biheviorizma povezo sa sintaksom. Tvrdi da jezično ponašanje oblikuju odrasli tako da ispravljaju dijete kada kaže nešto pogrešno, a nagrade ga kada kaže točno. U ovome procesu najvažniju ulogu ima oponašanje tako da su prema bihevioristima djeca zapravo oponašatelji govora odraslih (Kuvač, Palmović. 2007).

Ovakav način učenja može potkrijepiti i doprinijeti jezičnome razvoju, ali malo suvremenih istraživača podupire ovu teoriju (Berk, 2005).

4.2. Nativistička teorija

Ovaj pristup stavlja snažan naglasak na procese koji su urođeni te na biološke mehanizme. Chomsky i drugi psiholingvisti tvrde da usvajanje jezika mora imati jaku biološku osnovu budući da ga mala djeca usvajaju velikom brzinom i to tijekom razvojnog razdoblja u kojem su njihove kognitivne sposobnosti još prilično nerazvijene. Tako da oni, zbog nekoliko razloga, odbacuju tvrdnje da se jezik uči putem nagrada, kazni i oponašanja (Vasta, Haith, Miller, 1998).

- nema potkrepe niti kažnjavanja djece prilikom učenja jezika
- svakodnevni govor odraslih uglavnom nije dobro oblikovan
- djeca govore riječi i rečenice koje prije nigdje nisu čula
- nema direktnog poučavanja pravilima jezika

Na temelju ovih navoda psiholingvisti su sigurni da dijete uči jezik i govor putem posebnih moždanih mehanizama koji su odvojeni od drugih kognitivnih procesa. Ti mehanizmi im omogućuju da usvoje jezik brzo i lako.

„Prema Chomskyjevu izvornom modelu jezik je moguće opisati pomoću dvije vrste struktura“ (Vasta, Haith, Miller 1998). Prva je jezična površinska struktura koja se sastoji od pravila slaganja riječi i fraza i ona se može znatno razlikovati od jednog do drugog jezika. Zatim postoji i duboka jezična struktura koja se odnosi na urođena pravila koja ljudi posjeduju i ta su pravila u podlozi bilo kojeg jezičnog sustava. Chomsky navodi i postojanje sredstva za usvajanje jezika (LAD) što je zapravo mehanizam za analizu govora. Još jedan pojam koji se veže uz ovu teoriju je transformacijska gramatika. Taj sustav prevodi površinsku strukturu jezika u duboku strukturu koju dijete razumije. „Pretpostavka je da razvoj ovih transformacijskih pravila traje nekoliko godina, što objašnjava zašto su djetetove početne jezične vještine prilično ograničene, kako i zašto one tako brzo napreduju“ (Vasta, Haith, Miller, 1998, 404).

Psiholingvistički model daje rješenja za nekoliko problema okolinskog pristupa. Neposredno prije početka učenja jezika djeca moraju znati samo nekoliko ključnih bitova govorne informacije da bi se razvio sustav transformacijske gramatike i tako započeo sam jezični razvoj. Djeca mogu razumjeti i stvoriti neograničen broj rečenica

kada jednom shvate strukturalna pravila ili gramatiku jezika. „Mehanizmi analize i obrade o kojima je riječ razvili su se samo za usvajanje jezika i odnose se samo na apstraktnu strukturu govora, ne na njegovo značenje i sadržaj“ (Vasta, Haith, Miller, 1998, 404) To sve govori da je za dijete usvajanje jezika kognitivno malo zahtjevno čime se omogućava da i kognitivno nerazvijeni mehanizmi vladaju složen jezični sustav.

4.3. Kognitivno razvojna teorija

S jedne strane imamo psiholingviste, čija je teorija prethodno objašnjena, koji tvrde da jezik ne ovisi o kognitivnim sposobnostima djeteta i da je odvojen od njih. S druge strane su kognitivni teoretičari koji tvrde da i mala djeca posjeduju znanje o svijetu i da to znanje koriste u procesu savladavanja jezika (Vasta, Haith, Miller, 1998).

Prema ovoj teoriji djeca ne usvajaju jednostavno niz apstraktnih jezičnih pravila nego usvajaju jezične oblike koje povezuju s kognitivnim pojmovima koje već posjeduju (Bruner 1978 prema Vasta, Haith, Miller, 1998).

Dio kognitivne teorije usmjeren je ka Piagetovoj teoriji u kojoj se razlikuju četiri faze kognitivnog razvoja. Istraživanje je usmjereno na prijelaz iz kasne senzomotoričke faze maloga djeteta u predoperacijsku fazu predškolca, tj. na razdoblje u usvajanju jezika kada djeca počinju spajati riječi u dvosložne i trosložne.

Faze kognitivnog razvoja prema Jeanu Piagetu su:

- senzomotorička faza (0 – 2 g.)
- predoperacijska faza (2 – 6 g.)
- faza konkretnih operacija (6 – 11 g.)
- faza formalnih operacija (11 – 16 g.).

„Drugi kognitivistički pristup utemeljen je na vjerovanju da djeca rabe rane kognitivne pojmove kao sredstvo za izlučivanje pravila jezika iz govora koji čuju“ (Vasta, Haith, Miller, 1998, 405). Ova se teorija vodi time da djeca analiziraju govor na temelju značenja, pojmova koji uključuju odnose među predmetima, radnjama i događajima. Prema ovome djeca bi od najranije dobi trebala razumjeti pojmove poput subjekta, radnje i objekta. „Kada mala djeca čuju govor, ona ga, kako se pretpostavlja, raščlanjuju na ove kognitivne pojmove, usmjeravajući se, na primjer, na to tko je i što

kome učinio. Ona nadalje razvijaju jednostavna pravila koja se odnose na te pojmove“ (Vasta, Haith, Miller, 1998, 405).

4.4. Teorija o utjecaju okoline i učenja

Kod ovih se modela može govoriti o pristupu učenja i funkcionalističkom pristupu.

4.4.1. Analize temeljene na učenju

Iz istraživanja koja su rađena još od predstavljanja Skinnerove teorije, dokazano je da su okolinski činitelji važni za normalno usvajanje jezika. Neka od istraživanja ostala su bliska Skinnerovu operantnom modelu, ali je većina slijedila teorije socijalnoga učenja. Naglašava se učenje na temelju opažanja i kognitivni procesi koji su s tim u vezi.

Brojnim istraživanjima podvrgnuta je većina Chomskyjevih navoda i tvrdnji kojima je on u to vrijeme opovrgnuo Skinnera. Zaključci su sljedeći:

- odrasli s djetetom ne govore na isti način kako govore s osobama koje su usvojile jezik, rabi se stil koji je jasan, jednostavan i gramatički točan
- učenje preslikavanjem ne mora uključivati doslovno preslikavanje i oponašanje modela
- roditelji reagiraju na gramatičku točnost djetetova govora pružajući mu niz povratnih informacija i uputa.

„Sve to govori da okolinski i socijalni činitelji mogu igrati značajnu ulogu u djetetovu usvajanju jezika“ (Vasta, Haith, Miller, 1998, 406).

4.4.2. Funkcionalistička teorija

„Ovaj se pristup temelji na načelima učenja i zapravo ima izrazitu kognitivističku notu i naglašava socijalno okruženje u kojem se jezik razvija“ (Vasta, Haith, Miller, 1998).

Psiholingvisti tvrde da dijete prvo uči gramatičku strukturu jezika, kognitivisti da dijete prvo izdvaja značenje iz govora koji čuje. Suprotno tim stajalištima, funkcionalisti tvrde da je primarna motivacija za usvajanje jezika želja da izrekne svoje misli i da ga okolina razumije. Naglasak je kod ove teorije na funkcionalnoj uporabi jezika, pragmatici te poput kognitivnog pristupa tvrde da djeca iz govora izdvajaju značenje, a ne strukturu.

Jerome Bruner tvrdi da tipična socijalna okolina u kojoj dijete boravi pruža mnoge mogućnosti za usvajanje jezika. „Te mogućnosti čine sustav jezične podrške, čija je funkcija pomoći djeci da iz govora usvoje značenja i eventualno gramatička pravila“ (Bruner, 1983 prema Vasta, Haith, Miller, 1998). Ovdje je središnji sustav jezične podrške format. Prema Vasta, Haith, Miller formati se sastoje od strukturiranih socijalnih interakcija ili navika koje obično izmjenjuju djeca i njihove majke. Poznati formati uključuju zajedničko listanje slikovnica, igranje igara imenovanja i aktivnih igara te pjevanje pjesama praćeno pokretima. Formatom omogućuju djeci da nauče specifične elemente jezika unutar vrlo ograničenog konteksta. Formatom se mogu mijenjati, dodavati, oduzimati, uključivati više formata i oni složeniji. Na taj se način jezik dodatno uči, a ranije naučene reakcije mogu se mijenjati i nadopunjavati.

Kada se sagledaju teorije, najvažniji je zaključak da se sve moraju međusobno uvažavati i rabiti u svakodnevnom radu. Puno je čimbenika koji utječu na jezični razvoj i nijedan se ne može isključiti ili promatrati odvojeno od drugih. Kada se sagledava djetetov razvoj, mora se uzeti u obzir i genotip i okolina. To znači da kod djeteta na razvoj govora kao i na razvoj drugih područja, utječe ono što je urođeno, što dijete možda već zna te ono što će tek naučiti u interakciji s okolinom u kojoj se nalazi.

5. Faze govorno-jezičnoga razvoja

Kako bi odgojitelj znao koje će aktivnosti planirati i na koji će ih način metodički oblikovati, prvo mora poznavati razvojne karakteristike određenoga razdoblja i faze razvoja govora. Na temelju tih znanja planirat će i provoditi aktivnosti te će znati kako ih prilagoditi da bi dijete usvojilo i postiglo određene jezične ciljeve.

„Razvoj govora je veoma složen i suptilan proces koji se odvija pod utjecajem mnoštva različitih čimbenika. Govor je socijalni fenomen i njegov je razvoj moguć isključivo u uvjetima ljudskog okruženja“ (Posokhova, str. 9, 1999).

Razvoj govora može se podijeliti na dva osnovna razdoblja, a to su predverbalno i verbalno. Predverbalno razdoblje traje od rođenja do prve smislene riječi koje je dijete izgovorilo. Verbalno razdoblje traje od prve smislene riječi do automatizacije govora i dalje kroz život bogaćenjem rječnika, kultiviranjem govora i usvajanjem složenijih gramatičkih struktura (Starc, Čudina-Obradović, Pleša, Profaca, Letica 2004).

5.1. Predverbalno razdoblje

U ovome razdoblju ostvaruju se važni preduvjeti za kasniji razvoj jezika, stoga je važno poznavati njegova obilježja.

U prva dva mjeseca života dojenče se glasa krikom, plačem i određenim fiziološkim zvukovima kojima usmjerava na svoje potrebe. Ta faza razvoja govora naziva se fazom kričanja (Škarić 1988, prema Starc i sur. 2004). Prvo je glasanje odraz fiziološkog stanja dojenčeta, ono je spontano, refleksno, odražava ugodu ili nelagodu. Takav način glasanja nema komunikacijsku usmjerenost, ali ga okolina vrlo brzo počinje shvaćati i tumačiti kao signale djetetova osjećaja (Starc i sur. 2004).

Tijekom drugoga mjeseca dijete počinje proizvoditi zvukove koji su vokalno jednostavni, još uvijek artikulacijski neodređeni, ali ipak jasniji nego u prethodnoj fazi. Time započinje faza gukanja. Gukanje je povezano s osjećajem ugone i može se naći u glasanju sve djece što govori da razvoj govora u ovoj dobi slijedi određeni biološki redoslijed (Starc i sur. 2004). Dijete u ovoj fazi počinje ovladavati intonacijom koja je prvi element ljudskog govora (Posokhova, 1999).

Već se u ovom razdoblju može primijetiti koliko poticaji iz okoline mogu utjecati na razvoj govora. Kada okolina govorno ili uz smiješak i oponašanje reagira na gukanje, tada će dijete više gukati.

„Rane interakcije dojenčeta i roditelja, tijekom kojih roditelji oponašanjem odgovaraju na gukanje, pa zastanu i slušaju dok dojenče guče, pridonose da se u djeteta rano razvija svijest o izmjeni redoslijeda kao načina verbalnog odnosa s drugim ljudima, što je jedno od osnovnih značajki govora kao komunikacijskog sredstva“ (Starc i sur. 2004, str. 27). Važna uloga ove druge faze u razvoju govora je u tome što se ostvaruje prijelaz od refleksnog glasanja prema komunikativnom glasanju (Posokhova, 1999).

Prema Starc i sur. za razvoj govora posebno je važan sluh. U prve dvije godine važno je obratiti pozornost na razvoj slušne osjetljivosti kada se može primijetiti velik napredak. Djeca su u toj dobi vrlo osjetljiva na karakteristike zvukova koje su važne za percepciju i razvoj govora. Dojenče vrlo rano počinje osvještavati razlike u intenzitetu zvukova. Prvo stječe kontrolu nad intenzitetom glasa pa nad visinom glasa i naposljetku kontrolu nad izgovorom glasovnih sekvenci (Vasta i sur. 1998 prema Starc i sur 2004).

Oko šestoga mjeseca počinje faza slogovanja kada dojenče uspijeva spojiti nekoliko jednakih slogova. Produkcija glasova je sve više voljna, javlja se oponašanje glasova iz okoline i komunikacija je sve više usmjerena prema njoj. U dobi od devet do deset mjeseci kod dojenčeta se može primijetiti sve više ponavljanja glasova materinskoga jezika, dok ostali glasovi nestaju. Kako se približava prva godina života djeteta, tako je sve manje prisutno ponavljanje slogova u nizu i počinje kombiniranje glasova koji nalikuju artikuliranim riječima (Starc i sur. 2004). Tada se mogu javiti kombinacije be-ba, ma-ma. Tu često dolazi do tumačenja da su to djetetove prve riječi, ali to su samo slučajeve kombinacije koje nastaju slogovanjem.

Za artikulaciju govora potrebni su i unutarnji organi, pluća, grlo, nos, usta, usne i jezik. Funkcija jezika jako je važna jer se njegovim pomicanjem oblikuje zrak koji izlazi iz pluća i tako se oblikuju glasovi i glasovne cjeline. Nakon treće godine artikulacija glasova znatno napreduje (Starc i sur. 2004).

Tijekom predverbalnoga razdoblja dijete svlada važne funkcije koje će mu omogućiti lakše svladavanje materinskoga jezika. Posebno su važni intonacija i ritam koje djeca percipiraju i oponašaju već u ranoj dobi. To se vidi kada djeca jasličke dobi krenu u odgojno-obrazovnu ustanovu.

5.2. Verbalno razdoblje

Tijekom prve godine života najintenzivnije se razvija intonacijski element govora u povezanosti s emocijama, gestama i mimikom. Tako se priprema glasovna baza govora i razumijevanje te se javlja prva smisljena riječ (Posokhova, 1999).

Prve riječi nastaju između 12. i 18. mjeseca i time počinje verbalno razdoblje u razvoju govora. Za svaku novootkrivenu sposobnost postoji određeni vremenski interval koji najviše odgovara djetetu i njegovu aktualnom stupnju razvoja.

5.2.1. Dijete u dobi od 1 do 2 godine

U ovome razdoblju sva djeca izgovore svoje prve riječi sa značenjem, a krajem druge godine počinje povezivanje dviju i više riječi u verbalne iskaze.

Sada dijete dobro uočava ritam i oponaša ga, može ponoviti riječi koje čuje. Oponaša zvukove iz okoline kao što je glasanje životinja ili zvuk automobila te imenuje bića, stvari i pojave putem onomatopeje. Daje jasne znakove da razumije riječi i jednostavne naredbe, a oko 18. mjeseca počinje nagli razvoj govora i razumijevanja govora (Starc i sur. 2004).

U ovako ranoj dobi velike su razlike u artikulaciji, ali do kraja druge godine dijete ispravno artikulira sve otvornike i neke zatvornike. Događa se da u riječima ispušta zadnje ili prve glasove.

Početak razdoblja dijete rabi nekoliko riječi, a razumije ih mnogo više što dovodi do zaključka da je semantički razvoj brži za razumijevanje nego za reprodukciju riječi. Najranije riječi odnose se na važne ljude u djetetovu životu (mama, tata), životinje (pas, maca), predmete koji se kreću (lopta, auto), hranu (mlijeko, jabuka), poznate radnje (pa-pa) i na ishode poznatih radnji (vruće, mokro) (Hart, 2004, Nelson 1973 prema Berk 2005). Te je riječi dijete usvojilo oponašanjem odraslih ili ih je stvorilo

samo (ku-ku, am-am, di-di) (Starc i sur. 2004). Prvim se riječima obično izražava određeno emocionalno stanje, želja ili zahtjev.

S 18 mjeseci dijete govori od 5 do 50 riječi i tada dolazi do nagloga usvajanja novih riječi i riječi imenovanja. To se razdoblje u govoru naziva eksplozijom imenovanja. U istom razdoblju dijete zamjenjuje svoj žargon artikuliranim riječima koje je usvojilo. Odvija se i zanimljiva pojava, eholalija, kada dijete ponavlja riječi koje čuje, ali te riječi nisu nikome upućene, već uživa u njihovu izgovaranju i slušanju (Starc i sur. 2004).

Uz imenice za bića i predmete iz okoline djeca u ovoj dobi upotrebljavaju i glagole: *daj, ima, hoće, neće* i pokazne zamjenice: *ovo, to, ona*. Ta je vrsta riječi gotovo uvijek praćena gestama. Djeca imenuju dijelove tijela, rabe negacije, riječce *da* i *ne*, neke opisne pridjeve. Nema prijedloga i veznika ni slaganja po broju, rodu i padežu, stoga se takav način govora naziva telegrafski govor (Starc i sur. 2004).

Potkraj druge godine dijete počinje smisleno povezivati dvije riječi, a iskaz postupno raste na više riječi. Djetetovo slaganje rečenica nije slučajno, ono tako dokazuje da razumije sintaksu, zato je fraza prve rečenice ujedno i početak usvajanja gramatike (Starc i sur. 2004).

Što se tiče komunikacijske usmjerenosti, dijete vlastite radnje prati usklicima, ispunjava jednostavne zadatke dane verbalnim nalogom. Oponaša govor odraslih, a na poznatu imenicu često reagira nekom radnjom ili pokretom. U razdoblju od 18. do 24. mjeseca dijete dodaje ili pokazuje veći broj imenovanih predmeta, ispravno odgovara na pitanja: „*Što je to?, Tko je to?, Kamo ide?*” Kratko sluša ritam pjesmica ili oponašanja zvukova životinja (Starc i sur. 2004). Dvogodišnje dijete puno više razumije nego što može samostalno izreći (Posokhova, 1999).

Krajem razdoblja većina djece pokazuje dijelove tijela na sebi, govori o sebi u 3. osobi i zove se imenom. Dijete prepoznaje predmete i spominje ih izvan situacije u kojoj ih je vidjelo. Sluša i razumije jednostavne priče o događajima koji su se odvijali u bližoj prošlosti. Počinje razumijevati da svaka riječ ima određeno značenje i počinje ispitivati o predmetima koji se nalaze u okolini te tako dolazi do naglog bogaćenja

rječnika te se tako sve više u komunikaciji s odraslima koristi verbalnim sporazumijevanjem (Starc i sur. 2004).

5.2.2. Dijete u dobi od 2 do 3 godine

Ovo je razdoblje kada dijete intenzivno svladava sintaksu tako da se struktura rečenice širi i uključuju se riječi koje su prethodno nedostajale. Još je uvijek za razumijevanje govora važna intonacija, rado sluša govor odraslih, ali još nema sposobnosti ponoviti rečenicu koja se sastoji od više riječi (Starc i sur. 2004).

Do kraja razdoblja dijete ispravno izgovara sve otvornike i 10 do 15 zatvornika, ali još uvijek ima puno pogrešaka. Prilikom usvajanja riječi mogu se primijetiti dvije specifičnosti: dijete prekomjerno proširuje značenje riječi i stvara puno novih riječi (Starc i sur. 2004).

U ovome razdoblju dijete počinje osvještavati sebe u odnosu na druge i spravno rabi zamjenice *ja, ti i mi*. Upotrebljava posvojne zamjenice *moje, tvoje, naše*. Rabi glagolske oblike kojima označava prošlost, sadašnjost i budućnost. Upotrebljava pridjeve *velik, mali, lijep, dobar*.

Potkraj treće godine dijete rabi rečenicu od tri do četiri riječi, a slaganje u rodu, broju i padežu sve je pravilnije. Ispravno upotrebljava imenice koje označavaju pripadnost i nazire se deklinacija. Rečenice imaju odgovarajuću intonaciju, riječi imaju pravilne naglaske i poštuju dužinu sloga. Služi se, osim jednostavnim, i sastavnim, rastavnim, objektnim, vremenskim i uzročnim rečenicama. Može se reći da je sada utemeljen gramatički ispravan govor (Starc i sur. 2004).

Što se tiče područja komunikacije, što god trogodišnje dijete kaže, razumljivo je i stranim osobama. Dijete sada postaje znatiželjno, postavlja pitanja o okolini te predmetima i pojavama koji se u njoj nalaze. Javljaju se pitanja: *Tko je?, Što je?, Gdje je?, Čije je?*. Sposobno je odgovoriti na jednostavna pitanja i voditi razgovor sa sugovornikom te čak ispričati kratku priču koja mu je poznata otprije ili određeni događaj koji mu je bio zanimljiv. Sve to čini prisjećanjem pomoću riječi. Uživa u slušanju kratkih priča te često traži ponavljanje. Pokazuje slike poznatih predmeta ili

same premete ako ih neko spomene. I razina igre je na višem stupnju tako da dijete sada može glumiti u igri, zamišljati ljude, životinje i predmete (Starc i sur. 2004).

S obzirom na znatan napredak u jezično-govornom razvoju, u ovoj dobi dijete počinje razumijevati funkcije i značenje pisanoga jezika. Isto tako može prepoznati kada netko čita ili piše te se javlja određena razina osviještenosti o pisanome tekstu. Dijete zapravo počinje razumijevati da iz pisanoga teksta slijedi neka poruka (Starc i sur. 2004).

5.2.3. Dijete u dobi od 3 do 4 godine

Ovo je razdoblje kada se govor naglo razvija i dijete pokazuje velik interes za jezik i komunikaciju te mu je govor važniji od slušanja.

U artikulaciji još uvijek ima odstupanja, može postojati i poteškoća u izgovoru pojedinih riječi. Dijete imenuje akciju na slici, upotrebljava osobnu zamjenicu ja kada govori o sebi, traži da mu se objasni značenje riječi (Starc i sur. 2004).

Temeljna je gramatika jezika sada usvojena, govor je razumljiv i vrlo sličan govoru odraslih. Početkom razdoblja pojavljuje se većina gramatičkih rješenja: padeži, vremena, broj, zamjenice. Još se događaju pogreške u uporabi zamjenica i broja (Starc i sur. 2004).

S djetetom ove dobi može se razgovarati o prošlim događajima i u okviru toga iskustva ono daje odgovore na pitanja: *Što ako?* ili *Što kada?*. Također govori o neprisutnim osobama i stvarima. Samo prepričava i govori o svojim događajima i potrebama, u aktivnostima postavlja pitanja i informira se o događajima koji se odvijaju. Govor isto tako postaje sredstvo za autoregulaciju ponašanja što znači da dijete misli naglas i govori o tome što će raditi (Starc i sur. 2004).

Priča duže priče miješajući stvarnost i maštu te počinje spontano postavljati pitanja: *Zašto?*, *Kada?*, *Kako?*. Ta pitanja sada djetetu služe kako bi naučilo nešto novo, postaje zainteresirano za događaje i pojave u okolini o kojima kasnije povezano priča. Uživa u šalama i verbalnim nelogičnostima s odraslima te svoj smisao za humor pokazuje u riječima, složenicama i aktivnostima (Starc i sur. 2004).

U ovoj se dobi pojavljuje i određena drskost koja je vidljiva u komunikaciji tijekom igre s prijateljima te se sukobi rješavaju verbalnim prepirkama, a ne više udarcima. Dijete može ispravno izvršiti dvije uzastopne radnje koje mu se zadaju verbalnim putem. Koristi izraze socijalne uljudnosti pri komunikaciji s drugima: *molim, hvala, izvoli, dobar dan, laku noć* (Starc i sur. 2004).

5.2.4. Dijete u dobi od 4 do 5 godina

U ovom je razdoblju vidljiv nagli razvoj rječnika, govor je tečan i upotrebljavaju se svi glasovi. Gramatika se jedva razlikuje od gramatike odraslih govornika, ali se ne može reći da je u potpunosti ispravna jer se još uvijek griješi u slaganju subjekta i predikata i nekih glagolskih vremena. U rečenici kojom dijete govori zastupljene su sve vrste riječi, tako da se može reći da je rečenica potpuna, a javlja se i uporaba veznika kod povećavanja dužine rečenice (veznik *i*) i kada se govori o uzročnosti (veznik *jer*). Dijete sada razumije komparaciju pridjeva (Starc i sur. 2004).

Dijete je sada sposobno locirati izvor poznatoga zvuka, prepoznaje rimu i pojavljuju se sposobnosti određivanja prvoga, a kod nekih i zadnjeg glasa u riječi.

S obzirom na sve prethodno navedeno i na to da govor sve više nalikuje govoru odraslih, djetetu govor sada postaje sredstvo za komunikaciju u pravome smislu i može voditi duži razgovor bilo s djecom ili odraslima. Dijete prilagođava govor, bira riječi i drukčije oblikuje rečenice ovisno o situaciji i sugovorniku. Razumije redosljed događaja, stalno zapitkuje i postavlja pitanja, rješava probleme uvjeravanjem i pregovaranjem. Priča priče u kojima se isprepliću stvarnost i mašta, govori o nedavno proživljenim događajima i iskustvima (Starc i sur. 2004).

Aktivnost koja dijete posebno zanima jest glumljenje priča koje je čulo, voli pitalice i zagonetke, slaže rimu, često mu se isprepliću asocijacije što dovodi do toga da prelazi s jedne teme na drugu tijekom razgovora i pripovijedanja. Igra se riječima i smišlja šale koje izmjenjuje s prijateljima i odraslima (Starc i sur. 2004).

Dijete sada počinje istraživati svijet oko sebe, zanima ga ono što vidi, čuje i osjeti, kroz svaku aktivnost traži informacije o nečemu. Svjesno je svojih potreba i osjećaja te o njima i govori, izražava svoje mišljenje o onome o čemu se razgovara.

5.2.5. Dijete u dobi od 5 do 7 godina

Već početkom razdoblja govor je gramatički i artikulacijski ispravan. U ovoj je dobi dijete vrlo znatiželjno, još više se javljaju pitanja o svijetu koje ga okružuje te stoga i ubrzano stvara nova znanja, vještine i sposobnosti.

Petogodišnjaci već uspoređuju zvukove po intenzitetu, sposobnost zamjećivanja glasovne strukture riječi još je napredovala, stoga dijete primjećuje početni i završni glas u riječi, a neki mogu prepoznati i koji glas slijedi iza prethodnoga – glasovna analiza. Sredinom razdoblja ta se sposobnost poboljšava tako da dijete prepoznaje glasovnu igru riječima i aliteraciju, sposobno je za svrstavanje riječi prema početnom i završnom glasu i poboljšava se sposobnost spajanja glasova u riječi (Starc i sur. 2004).

U području rječnika i gramatike također se vidi napredak. Dijete sada definira riječi opisno i funkcionalno, rabi riječi i za apstraktne pojmove. Mogu se dogoditi gramatičke pogreške prilikom slaganja subjekta i predikata i nekih glagolskih vremena, a još uvijek griješi u padežima i broju. U govoru rabi sve vrste rečenica, povezuje rečenice koristeći se veznicima, a može primijetiti pogreške u govoru drugih (Starc i sur. 2004).

Sada već može bez problema održavati razgovor s ljudima u svojoj okolini. Šestogodišnjaci sami iniciraju razgovor i odgovaraju na komunikaciju koja je usmjerena prema njima, sudjeluju u grupnom razgovoru. Kod prepričavanja priče prisjeća se i govori o puno više detalja nego prije, dramtizira priču, a događaje prepričava logičnim slijedom (Starc i sur. 2004).

Primjetno je da postaje veće zanimanje za tisak kao i za pisanu riječ. Uživa u aktivnostima razgledavanja knjiga i traži da mu se čita (Starc i sur. 2004).

6. Metodički pristup odgojitelja u strukturiranju odgojno-obrazovnoga metodičkog čina u predškolskom odgoju i obrazovanju

Metodika je znanstvena disciplina. “U oblikovanju i ostvarivanju odgojno-obrazovnog procesa sudjeluju spoznaje iz različitih znanstvenih disciplina od kojih su neke zajedničke za sve metodike, a druge se javljaju samo u određenoj metodici, što ovisi o konkretnom odgojno-obrazovnom činu. Među njima su najvažnije supstratne discipline“ (Bežen, Budinski, Kolar Billege, 2018, str. 9).

Pri strukturiranju sadržaja koji će se poučavati trebalo bi uvažavati nove spoznaje metodike određenoga nastavnog predmeta. Metodika u svojoj strukturi objedinjava sadržaje matične znanosti i odgojno-obrazovnih znanosti (psihologije, pedagogije s didaktikom, sociologije i filozofije). Metodika je interdisciplinarna znanost koja sveobuhvatno pristupa nastavnom predmetu (Kolar Billege, 2020).

Odgovitelj u svome inicijalnom obrazovanju stječe temeljena znanja o metodikama različitih predmeta pa tako i metodike hrvatskoga jezika i književnosti. Rad u odgojno- obrazovnoj ustanovi usmjeren je na dijete i njegove potrebe što odgojitelj vidi i zna promatranjem i znanjem o razvojnim karakteristikama određenoga razdoblja i područja.

Na temelju znanja o razvoju motorike, spoznaje, govora, socio-emocionalnog razvoja i same razine igre, odgojitelj osigurava primjeren didaktički materijal i aktivnosti. Kroz razvojno primjerene postupke odgojitelj postiže ravnotežu kojom se zadovoljava i proširuje djetetovo učenje (Stokes Szanton, 2005).

Aktivnosti usmjerene na razvoj jezika i govora provode se od najranije dobi gledajući razvojno primjereni aspekt i ciljeve provedbe pojedine aktivnosti.

„Razgovor s djecom neophodno je potreban za zdrav razvoj govora“ (Stantić, Velički str.10, 2004). Preduvjeti za navedeno su da:

- djeca trebaju dobre govorne uzore
- djeca trebaju prostor za govor

- djeca trebaju kvalitetne sadržaje
- djeca trebaju mjesta tišine
- djeca trebaju našu pozornost i strpljivo slušanje.

Ako se pogledaju načini na koje djeca uče, onda postaje jasno da sam odgojitelj svojim primjerom mora biti uzor djeci.

Djeci se mora nuditi prostor za govor, ali prije svega treba voditi računa o tome da se dijete osjeća sigurno i slobodno. Ono mora imati osjećaj da se može izraziti u svojoj skupini, da može reći sve što misli te da će ga svi prihvatiti i podržati. „Djeci moramo osigurati priliku da govore i razgovaraju na standardom jeziku ili dijalektu, glasno, tiho, ekstrovertirano ili introvertirano“ (Stantić, Velički, 2004, 11).

Metodički pristup odgojitelja koji je vidljiv kroz provedbu aktivnosti i samo njihovo planiranje može se povezati s izvornim metodičkim teorijama. Svaka aktivnost koja se provodi u odgojno-obrazovnoj ustanovi pomno je planirana i interdisciplinarna, usmjerena na cjelovit razvoj djece, nikada nije usmjerena samo na jedno područje razvoja. U svakoj aktivnosti postoji određeni sadržaj koji se uči, dijete koje je polaznik, odgojitelj koji je u ulozi poučavatelja, vrijeme određeno za pojedinu aktivnost i na kraju sam način provedbe.

6.1. Teorija odgojno-obrazovnoga (metodičkog) čina

Odgoj i obrazovanje odvijaju se u svakoj okolini u kojoj dijete boravi. Spontano se odvija u obitelji, na izletu, u razgovoru. S druge strane postoji i organizirani odgoj i obrazovanje koji se zbiva na osnovi neke zamisli ili namjere koji su unaprijed određeni i na temelju kojih se organizira i provodi odgojno-obrazovni proces (Bežen, 2008).

„Odgojno-obrazovni (metodički) čin osnovno je teorijsko polazište metodike utemeljeno na neposrednoj praksi“ (Bežen, Budinski, Kolar Billege, 2018). Metodički čin je osnovna i najmanja jedinica cjelovitog odgojno-obrazovnog procesa.

Prema Beženu (2008) odgojno obrazovni proces određuju sljedeći čimbenici:

- polaznik koji uči
- sadržaj koji polaznik uči i njegova odgojno-obrazovna svrha
- poučavatelj koji organizira poučavanje te vodi do svrhe čina
- vrijeme trajanja čina
- sustav metodičke provedbe kojim se čin ostvaruje.

Kada se provodi u praksi, metodički čin može imati druge nazive: nastavni sat, predavanje, radionica, vježba, projekt. To ovisi o vrsti programa, koncepciji i organizaciji samoga procesa u kojem se metodički čin izvodi. Kroz radni se vijek može izvoditi uvijek isti oblik metodičkoga čina, ali je prisutno mnogo okolinskih učinaka koji će taj čin učiniti drugačijim, tako da se može reći da je svaki čin jedinstven i neponovljiv (Bežen, 2008).

Odgojno obrazovni čin ima svoju strukturu u tri razine (Bežen, 2008):

- nastavna jedinica – konkretan čin u cjelini koji ima svoj naziv, ciljeve i vremenski je određen
- nastavna etapa – sastavni dio svake nastavne jedinice, ovisi o ciljevima sata
- nastavna situacija – sastavni dio nastavne etape što znači da svaka nastavna etapa ima jednu ili više nastavnih situacija

6.2. Teorija metodičkoga polja

Pomoću teorije metodičkoga polja utvrđuju se neke teorijske postavke o metodici: da je metodika autonomna znanstvena disciplina zato što se ne može povezati ni s jednom disciplinom čije spoznaje povezuje niti može biti dio jedne od tih disciplina.

Metodičko je polje prostor u kojemu se prožimaju teorijske i praktične spoznaje znanosti. Prikazuje prožimanje znanstvenih disciplina na temelju kojih se uspostavlja sama metodika i promjenu odnosa tih disciplina s obzirom na stupanj obrazovanja i karakteristike polaznika (Budinski, 2019).

Ako se neka metodika može poistovijetiti s didaktikom, onda je to pokazatelj da ona sama nema vlastite metateorije i metajezičnik, nego ih preuzima iz didaktike. I zadnje, teorijom metodičkog polja objašnjava se interdisciplinarnost metodike što dovodi do zaključka da metodika u svojoj srži mora imati više znanstvenih disciplina (Bežen, 2008).

Dinamika metodičkog polja objašnjava odnose unutar metodičkog polja, oni se mijenjaju s obzirom na stupanj zrelosti polaznika. Govori o tome da se uloga matične znanosti u praktičnoj metodici povećava što je viši stupanj obrazovanja, a smanjuje se uloga ostalih znanosti (Bežen, 2008).

7. Pregled aktivnosti za razvoj govora

U ovome dijelu rada prikazat će se aktivnosti za razvoj govora koje se provode u dječjim vrtićima. Aktivnosti su proizašle iz prakse i napisane su na temelju iskustva te su neke potkrepljene teorijskim okvirom iz relevantne literature.

Aktivnosti su prikazane kronološki, od mlađe jasličke skupine do starije vrtićke i prikazuju metodički način provedbe u vrtiću s odgovorima na tri temeljna metodička pitanja: *Što?*, *Kako?*, *Zašto?*. Za svaku aktivnost napisan je način metodičke provedbe i mikrostrukturiranja aktivnosti te ciljevi koji se postižu samom provedbom. Način metodičke provedbe i mikrostrukturiranje usmjerava odgojitelja na vrijeme provedbe i na to provodi li se aktivnost grupno ili individualno te na tijek aktivnosti i samu mikrostrukturu. Aktivnosti za starije odgojne skupine su složenije i za neke je potrebno prvo provesti uvodnu aktivnost kako bi se usmjerila djetetova pažnja i kako bi se djecu zainteresiralo za rad.

Sve aktivnosti prilagođene su razvojnim karakteristikama djece određene kronološke dobi i sami ciljevi su proizašli iz tih karakteristika. Aktivnostima se prati i potiče jezični razvoj. Svaka od aktivnosti doprinosi razvoju jedne ili više jezičnih sastavnica. Tako su prikazane aktivnosti za slušni razvoj, razvoj rječnika, aktivnosti koje će poticati komunikaciju među djecom i komunikaciju između djece i odgojitelja te kojima će svladati jezičnu strukturu i pravila.

7.1. Jezične aktivnosti za dob od 1 do 2 godine

Prema razvojnim karakteristikama u ovom razdoblju dijete počinje izgovarati svoje prve riječi sa značenjem, a potkraj druge godine počinje povezivati dvije i više riječi u verbalne iskaze. Tada prestaje predverbalna faza u razvoju govora i počinje verbalna faza.

Prilikom svakodnevnog rada s djecom odgojitelj sve aktivnosti i radnje prati govorom kako bi djeca usvojila osnovne pojmove. Obraća se djetetu, afirmativno odgovara na njegove radnje, potiče dijete da govori i pokazuje. Više se u radu koriste ritmične igre, brojalice, igre prstima, igre s pjevanjem, igre skrivanja, igre zvučnim igračkama.

Ovo je razdoblje kada se dijete prvi put susreće s dječjim vrtićem i novom okolinom, možda se prvi put susreće i s određenim materijalima i poticajima te aktivnostima. Stoga je važno da odgojitelj sve verbalizira i uključuje djecu u interakciju. Sam razgovor s djecom ima velik utjecaj na njihov kasniji razvoj govora. Prema longitudinalnom istraživanju koje su proveli Dickinskon i Porche (2011) vidi se kako pojačana narativna produkcija ima veliku povezanost s razvojnou pismenosti, razvojem rječnika i prepoznavanjem riječi.

Igre prstima

Način metodičke provedbe i mikrostrukturiranje aktivnosti

U ovoj dobi sve se svodi na jednostavnost iskaza i praćenje svake radnje govorom. Igre prstima omogućuju individualni rad s djetetom i upoznavanje njegovih sposobnosti i interesa. „Kada promatramo djecu koja uče govoriti, uočavamo da vole ponavljati” (Velički, Katarinčić, 2011). Igre prstima su jednostavne, sastoje se od nekoliko stihova koje djeca lako pamte i kada se povežu s pokretom čine sklop aktivnosti koju djeca vrlo rado prihvaćaju i sama traže, pokazujući pokrete ili pokazujući na ruke, da žele igrati određenu igru.

Ova se vrsta aktivnosti provodi planski u vrijeme sjedenja u krugu kada su djeca na okupu i promatraju odgojitelja i drugu djecu što čine ili individualno kada dijete samo traži igru, a čak i u situacijama kada dijete treba utjehu.

Odgojitelj djeci pri prvom susretu s ovim igrama pokazuje ruku i objašnjava da ruka ima i prste kojima možemo činiti razne radnje: bacati, hvatati, premještati, pokazivati, a prsti nam mogu služiti i za igru. Djeca se potiču da pogledaju u svoju ruku te ju prime drugom rukom i osjete kako se prsti pomiču. Odgojitelj sve to pokazuje svojim primjerom i zatim ide od djeteta do djeteta kako bi ono osjetilo dodir.

Nakon upoznavanja s rukom kao alatom u igri prelazi se na sam tekst malešnice, brojalice ili pjesme. Tekst se izgovara jasno, polako i izražajno stavljajući naglasak na pojedine riječi pomoću akcentuiranja, mijenjanja tempa govora, podizanjem i slušanjem glasa. Bitnu ulogu u poticanju govora kod djece ima odgojitelj koji predstavlja govorni uzor. Pokreti koji se izvode uvijek moraju slijediti radnju u tekstu.

Ciljevi aktivnosti:

- razvoj fine motorike šake i prstiju
- koordinacija oko – ruka
- razvoj pozornosti i koncentracije, usmjeravanje pozornosti na određenu radnju
- razvoj govora – usvajanje pjesmica, igara, malešnica, praćenje radnje govorom, bogaćenje rječnika, korištenje raznih modulacija glasa (tiho – glasno)
- imenovanje i pokazivanje dijelova tijela.

Listanje jednostavnih slikovnica

Način metodičke provedbe i mikrostrukturiranje aktivnosti

Slikovnice se odabiru tako da budu primjerene dobi. U jasličkoj dobi to su slikovnice s jednostavnim ilustracijama svakodnevnih predmeta i realnim fotografijama svakodnevnih predmeta, životinja i pojava. Slikovnice su djeci ponuđene svakodnevno u centru slikovnica ili centru početnoga čitanja i pisanja.

Planirano čitanje slikovnice odvija se individualno ili grupno. Često se dogodi da djeca samoinicijativno donose slikovnice i pokazuju prstom na određene predmete ili bića te traže od odgojitelja da ih imenuje. Odgojitelj se priprema za rad tako da se on upoznaje sa slikovnicom i osvijesti si koje dobrobiti ona ima za djecu te dobi i kako će ju predstaviti djeci.

Djeci se slikovnica predstavlja izvana, a zatim iznutra. Prvo se imenuje ono što se nalazi na samoj naslovnici pa se prelazi na fotografije i ilustracije koje su u samoj slikovnici. Lista se stranica po stranica i pokazuje ili čita odozgo prema dolje i slijeva nadesno. Djeca se uključuju u čitanje, tako da se postavljaju pitanja o onome što su vidjeli. Ako se radi o slikovnici koja sadrži fotografije životinja, postavljaju se pitanja: *Kako se glasa krava?, Gdje se nalazi konj?* Nakon nekog vremena može se

primijetiti da djeca, kada sama listaju slikovnice, imenuju viđeno ili oponašaju glasanje neke životinje.

Ciljevi aktivnosti:

- imenovanje bića, stvari i pojava
- imenovanje putem onomatopeje
- ponavljanje riječi koje čuje
- prepoznavanje i imenovanje predmeta
- razvoj fine motorike šake i prstiju.

Igre s pjevanjem

Način metodičke provedbe i mikrostrukturiranje aktivnosti

Za jasličku dob planiraju se igre s pjevanjem koje su u tonalitetu koji odgovara dobi djece (a – e) i također ako one igre koje imaju jednostavan tekst i pokret ili koje bi djeci mogle biti poznate iz obiteljskog konteksta. Provedba se planira u jutarnjim ili popodnevrim satima ili situacijski kada djeca to zahtijevaju.

Tekst se izgovara jasno, glasno i razgovijetno kako bi ga se razumjelo. Pokret točno prati tekst kako bi djeca mogla povezati jedno s drugim.

Odgojitelj najavljuje novu igru s pjevanjem djeci. Jedan od načina je vođena fantazija kojim će se motivi iz igre povezati u priču koja će djeci biti zanimljiva. Prilikom učenja nove igre odgojitelj prvo sam pjeva i pleše kako bi djeca vidjela pokrete i čula riječi, a ponavlja se nekoliko puta. To se čini i zbog razloga da djeca zapamte melodiju. Tekst se izgovara u metru i u ritmu s naglašavanjem riječi kako bi djeci bio jasniji i kako bi ga brže usvojila. Pri postupku usvajanja važno je prvo naučiti tekst kako bi se kasnije povezao s pokretom (Manasteriotti, 1978).

Nakon toga djeca se pozivaju na sudjelovanje. Osnovno je da se djeca prime u kolo, a ako djeca to još uvijek nisu svladala, formu je kola najlakše postići imenovanjem djece individualno i usmjeravanjem na radnju tj. na dijete koje mora primiti.

Ciljevi aktivnosti:

- pamćenje teksta
- razvijanje osjećaja za ritam i metar
- pljeskanje u ritmu i metru
- rastavljanje riječi na slogove
- usvajanje pravila
- usmjeravanje pozornosti na radnju.

7.2. Jezične aktivnosti za dob od 2 do 3 godine

U ovom razdoblju rečenice postaju sve složenije, dijete ima veću potrebu za govorom, pričanjem i prepričavanjem. Sada je važno da odgojitelj sluša što dijete želi reći, koristi jednostavne rečenice koje će dijete razumjeti.

Budući da se vidi napredak u razvoju govora, djecu treba poticati da govore, prepričavaju svoje doživljaje, treba im dati mogućnost da opisuju viđeno, odgovaraju na pitanja. I sve to pažljivo slušati, podržavati i hrabriti. Sada se djeci mogu pričati kratke priče i bajke, igrati igre s instrumentima koje će razviti slušnu osjetljivost, poticati djecu da sami stvaraju i nastavljaju priče.

Aktivno slušanje glazbe

Način metodičke provedbe i mikrostrukturiranje aktivnosti

Aktivno slušanje glazbe provodi se kao planirana grupna aktivnost prilikom sjedenja u krugu, npr. u dvorani ili u prostoru gdje ima mjesta za kretanje. Planira se na tjednoj bazi sukladno interesima djece i potrebama za kretanje. Glazba se može puštati na CD playeru ili na mobilnom uređaju.

Djeca se okupljaju na poziv odgojitelja i sjedaju u krug. Usmjerava im se pozornost na govor odgojitelja i radnje koje on čini. Odgojitelj govori djeci da će sada slušati

glazbu pa izgovara naslov. Ako je naslov skladbe opisan, npr. *Camile Saint Saense: Slon*, onda uvodna aktivnost može biti oponašanje hodanja ili glasanja slona. Na takav će se način djeca zainteresirati za daljnje aktivnosti. Zatim odgojitelj pušta glazbu, djeci se pozornost prije slušanja usmjerava jednostavnim naredbama: „*Poslušajte sada ovo.*“, „*Što se to čuje?*“, „*Odakle dolazi zvuk?*“ Djeca, iako ne znaju odgovoriti govorom, pokazuju prstom ili okreću glavu u smjeru izvora zvuka.

Nakon nekoliko trenutaka odgojitelj ustaje i počinje pokazivati pokrete koji prate ritam ili metar skladbe. I dalje daje govorne upute djeci pomoću kojih će i ona početi pokazivati pokrete. Djeca zatim ustaju i ponavljaju pokazano.

Ne inzistira se na točnim pokretima jer je dob djece ipak mala. Oni koji su pred krajem razdoblja bolje će pamtiti i pokazivati. Verbalno davanje uputa olakšavajuće je za djecu. Kaže im se da podignu ruke, plješću, stupaju, tapšaju koljena, dodirnu nebo, dodirnu pod. Na taj način djeca povezuju pokret s riječi i dijelom tijela.

Ciljevi aktivnosti:

- usmjeravanje na izvor zvuka
- razvijanje slušne percepcije
- imenovanje dijelova tijela
- stvaranje osjećaja za ritam i metar
- praćenje glazbe u metru
- praćenje glazbe u ritmu.

Pričanje kratkih priča

Način metodičke provedbe i mikrostrukturiranje aktivnosti

Kao što Čudina-Obradović (2008) navodi, djeci manje kronološke dobi je prirodnije da priče dolaze iz usta žive osobe, u ovom slučaju odgojitelja, nego iz teksta, slike ili samo puštanjem snimki. Budući da su djeca u ovoj dobi kratkotrajne pozornosti i da

imaju veću potrebu za kretanjem, važno je izabrati priče koje su primjerene dobi. Prema Čudina-Obradović (2008) to su priče sasvim jednostavne fabule, s čestim ponavljanjem riječi i fraza, kratkog trajanja i s najviše dva do tri lika.

Provedba je djeci zanimljivija uz stolne lutke ili lutke za ruke koje se pripreme na stolu ili u centru za dramske igre.

Odgovitelj na stolu pripremi stolno kazalište ili 3D slikovnicu i lutke te poziva djecu da dođu. Kada se djeca okupe odgovitelj govori naslov priče i pita djecu jesu li oni čuli za tu priču. Ako dobije afirmativne odgovore, odgovitelj pušta djecu da ispričaju ono za čime osjećaju potrebu. Odgovitelj jasno, razgovijetno i primjerenim tempom priča priču stavljajući naglaske na važne dijelove i likove. Nakon pričanja djeci se postavljaju pitanja „*Koji su likovi?*“, „*Što se dogodilo?*“ Nakon razgovora o onome što je ispričano djeci se daje prilika da i ona ispričaju priču koju su sada čula.

Ciljevi aktivnosti:

- usmjeravanje pozornosti na slušanje glasova i riječi
- proširivanje rječnika
- praćenje sadržaja priče
- pamćenje likova i radnje
- reproduciranje radnje.

Reci što je

Način metodičke provedbe i mikrostrukturiranje aktivnosti

Aktivnost se planira sredinom razdoblja kada je većina djece usvojila govor i imaju sposobnosti izgovoriti rečenicu od tri do četiri riječi, odgovaraju na pitanja i kada su sposobna ispričati kratku priču ili neki svoj doživljaj.

Odgovitelj priprema kartice s fotografijama ili ilustracijama svakodnevnih predmeta i životinja koje su djeci poznate iz vrtičkog ili obiteljskog konteksta. Poželjno je da su fotografije realne kako bi ih djeca lakše povezala sa stvarnošću. Aktivnost se provodi

s manjom skupinom djece, od troje do petero. Odgojitelj je voditelj aktivnosti, postavlja pitanja i usmjerava na redoslijed. Aktivnost se provodi za stolom ili na tepihu prilikom sjedenja u krugu.

Djeca sjedaju u krug na podu ili za stol na stolice. Odgojitelj postavlja kartice s fotografijama na stol sa slikom okrenutom prema dolje kako se ne bi vidjelo što se na kartici nalazi. Zatim objašnjava pravila igre. Svako dijete uzima jednu karticu i govori što se na kartici nalazi i prema govornim sposobnostima opisuje taj predmet ili životinju. Opisivanje može uključivati pokret ili glasanje. Djeca jedno po jedno uzimaju kartice, čekaju da onaj prije završi kako bi drugo dijete krenulo s igrom.

Odgojitelj postavlja pitanja i svojim govorom usmjerava djecu da govore o tome što se na kartici nalazi, što se može s time raditi, kako se glasaju određene životinje.

Ciljevi aktivnosti:

- odgovaranje na pitanje i vođenje jednostavnog razgovora
- imenovanje i opisivanje predmeta ili životinja
- govor kao oslonac za mišljenje i pamćenje
- uporaba pridjeva
- čekanje na red
- praćenje redoslijeda igre.

7.3. Jezične aktivnosti za dob od 3 do 4 godine

Djetetu je sada govor važniji od slušanja te se u ovom razdoblju treba usmjeriti na aktivnosti u kojima dijete ima važnu ulogu i u kojima se ono osjeća uspješno i samostalno. Djecu sada treba poticati na uporabu govora, postavljati im pitanja, tražiti objašnjenja i naravno zadovoljavati njihovu znatiželju.

Prezentacija plakata

Način metodičke provedbe i mikrostrukturiranje aktivnosti

Ovakvu je vrstu aktivnosti najlakše provesti kada su djeca okupljena u krugu, tako da su pozornost i pogledi drugih usmjereni na dijete koje prezentira.

U dogovoru s roditeljima dijete izradi plakat o svom području interesa, doživljaju ili putovanju. Plakat također može biti o temi koja je povezana s projektom koji se odvija u skupini ili s promjenama u prirodi koje su vidljive. Na roditeljima je izbor kako će plakat izgledati, ali daju se smjernice da dijete što više sudjeluje u izradi. Plakat sadržava crteže, fotografije, tekst. Ovo je razdoblje gdje se dijete može koncentrirati na crtanje detalja i isto tako svome crtežu dati određen sadržaj (Starc, i dr. 2004).

Dijete koje taj dan prezentira poziva ostalu djecu na tepih kako bi svi sjeli u krug. Odgojitelj se uključuje ako dijete treba pomoć pa zatim uvodi u aktivnost postavljanjem pitanja o temi koju dijete prezentira. Ako se radi o prezentaciji plakata čija je tema odlazak na more, jecu se može pitati: „*Tko je bio na moru?*“, „*Što ste tamo vidjeli?*“, „*Što je to more?*“ Djetetu se daje glavna riječ, ono predstavlja što je napravilo. Potiče se da objasni sve što je prikazano na plakatu. Odgojitelj može usmjeravati prezentaciju pitanjima o sadržaju plakata kako bi se dijete potaknulo na izražavanje i govor.

Nakon prezentacije slijede pitanja druge djece na koja izlagač odgovara. Odgojitelj je u ovoj situaciji moderator u slučaju da dijete izlagač izgubi kontrolu.

Ciljevi aktivnosti:

- koncentriranje na crtanje detalja
- imenovanje nacrtanoga
- korištenje oznaka mjesta, vremena i načina
- prepoznavanje i dosjećanje prošlih radnji
- postavljanje pitanja: *zašto?*, *kada?*, *kako?*
- izvještavanje o sebi i izražavanje svojih misli.

Ples pisanja

Način metodičke provedbe i mikrostrukturiranje aktivnosti

Ples pisanja je metoda vježbanja fine i grube koordinacije u koju se uključuje cijelo tijelo. Pomoću glazbe, crtanja, stihova i ritma stvoreni su uvjeti za lagodne pokrete šake i tijela (Oussoren, 2007). To je kompleksna aktivnost koja povezuje više područja u jednu cjelinu.

Aktivnost se provodi u jutarnjim ili popodnevnim satima, u skupini, dvorani, na terasi. Budući da treba prostora za pokrete tijelom, najjednostavnija je provedba u većem prostoru. Na sudjelovanje se pozivaju sva djeca te se prema interesu uključuju u samu aktivnost.

Radi složenosti same aktivnosti i svih komponenti koje se provode, za ovu je aktivnost potrebno odrediti i duži vremenski period kako bi se sve stiglo napraviti bez požurivanja ili preskakanja.

Aktivnost se započinje uvodnom pričom koja govori o određenoj temi i tako se djecu informira o nekim novim pojmovima i situacijama. Može se pomoću vođene fantazije opisati prostor u kojem se nalazimo i koji djeca trebaju zamišljati. Uključuje se i instrumentalna glazba koja će djecu opustiti i bolje će se koncentrirati na ono što odgojitelj govori.

Djecu se tijekom slušanja potiče da stvaraju pokrete svojim tijelom i to pokrete koji prate ritam glazbe, a mogu ih činiti samo rukama ili cijelim tijelom. Nakon što je priča ispričana, odgojitelj djeci postavlja pitanja: „Što ste vidjeli na svome putovanju?“, „Kako ste se osjećali?“, „Koje su životinje bile s vama?“

Nakon postavljenih pitanja djeca zatvorenih očiju crtaju ono što su vidjela i to čine s olovkom ili pastelom u svakoj ruci dok slušaju glazbu. Kada glazba završi pronalaze životinje i obilježja prirode na svome crtežu. U slučaju da dijete ne može naći ništa na svome crtežu, odgojitelj ga potiče da se još jednom okuša u crtanju te pušta glazbu.

Dio aktivnosti može se provesti i individualno.

Ciljevi aktivnosti:

- uvježbavanje fine i grube motorike šake i prstiju
- osvještavanje ritma i metra glazbe
- uvježbavanje koordinacije oko – ruka
- likovno izražavanje olovkom ili pastelom
- slušanje i lociranje izvora zvuka.

Što je bilo na slici

Način metodičke provedbe i mikrostrukturiranje aktivnosti

Odgovitelj priprema papire ili kartice na kojima su različiti svakodnevni predmeti i životinje postavljeni u nizove i redove slijeva nadesno. Fotografija količinski može biti od 3 do 5 što je realan broj da ih djeca zapamte.

Aktivnost je primjerena za manju grupu djece ili za individualan rad tijekom jutarnjih ili popodnevnih sati kada je manje djece u skupini i kada je razina buke niža. Aktivnost se može provoditi i individualno. Kartice s fotografijama stalno su dostupne u skupini tako da djeca aktivnost mogu provoditi i sama kada svladaju sam postupak i slijed provedbe.

Djeca sjede za stolom ili na tepihu i ispred svakog se djeteta nalazi jedan papir koji je okrenut naopako tako da se slike ne vide. Djeca jedno po jedno okreću papir te slijeva nadesno imenuju svakodnevne predmete ili životinje koje se nalaze na slikama. Zatim okreću papir naopako i istim se redoslijedom uz pokazivanje prisjećaju fotografija koje su bile na slikama.

Ista se aktivnost može proširiti tako da djeca detaljnije opisuju fotografije ili pomoću fotografija ispričaju priču.

Odgojitelj je taj koji će usmjeravati djecu u prvim pokušajima. To je potrebno kod redoslijeda imenovanja onoga što je fotografiji jer djeca znaju krenuti od druge ili treće fotografije.

Ciljevi aktivnosti:

- imenovanje svakodnevnih predmeta i životinja
- čekanje na red – razvoj strpljenja
- usvajanje smjera čitanja i pisanja – slijeva nadesno
- slušanje uputa
- prisjećanje viđenog.

7.4. Jezične aktivnosti za dob od 4 do 5 godina

U ovom razdoblju djeci treba omogućiti aktivnu uporabu govora, svakodnevno im davati priliku da pričaju i prepričavaju događaje, iznose svoje osjećaje, probleme i mišljenja, na sve njihove upite odgovarati smisleno i jasno. Sada se već mogu uvoditi govorne igre kojima će dijete usvojiti analizu, sintezu, rimu. Djeci treba nuditi aktivnosti gdje će ona prepričavati i pričati priče, razgovarati s njima tijekom jutarnjega ili popodnevnoga kruga o onome što ih zanima, što im je važno ili što se nedavno dogodilo.

Čarobna vreća

Način metodičke provedbe i mikrostrukturiranje aktivnosti

Odgojitelj planira aktivnost sukladno dječjim interesima. Djeci se uključuju poznati predmeti koje mogu povezati s nekim događajem ili pričom koja im je poznata iz bliže budućnosti. Kada je aktivnost u skupini razvijenija, djeca sama biraju predmete koji će se staviti u vreću i tako stvaraju svoje priče.

Ovo je grupna aktivnost koja se može provoditi za vrijeme jutarnjeg ili popodnevnog kruga, a može poslužiti i kao način prezentacije tako da djeca u vreću stave predmete koje su prikupili na nekom izletu ili putovanju te pomoću njih ispričaju svoje doživljaje.

Djeca se okupljaju na poziv odgojitelja i sjedaju na tepih. Odgojitelj objašnjava kako se provodi ova aktivnost i pokazuje djeci vreću. Dalje govori da se u vreći nalaze predmeti i da će svako dijete izvući jedan predmet iz te vreće. Nakon što pogleda predmet i razmisli o njemu, dijete će početi pričati priču. Svako dijete koje izvuče predmet iz vreće, pokušat će nastaviti priču tako da ona ima smisla.

Dovoljno je da dijete izrekne jednu do dvije rečenice koje su povezane. Odgojitelj je tu u ulozi promatrača i poticatelja ako se dogodi da dijete treba pomoć.

Ciljevi aktivnosti:

- pričanje i prepričavanje
- razvoj mašte i povezivanje sa stvarnošću
- bogaćenje rječnika
- izražavanje svoga mišljenja.

Govorne igre s rimom

Način metodičke provedbe i mikrostrukturiranje aktivnosti

Grupna aktivnost koja može imati obilježja natjecateljske igre može se planirati kao završni dio sata tjelesnoga vježbanja kada se djeca moraju opustiti i smiriti disanje, ili u svakodnevnom radu u sobi dnevnog boravka, ili na zraku.

Odgojitelj se za aktivnost priprema tako da si unaprijed napiše parove riječi koji se rimuju kako bi mu bilo lakše provoditi aktivnost.

Jednom kada djeca usvoje aktivnost, oni ju provode sami. Najlakše je putem kartica sa sličicama svakodnevnih predmeta ili životinja koje su u parovima i rimuju se.

Djeca mogu stajati ili sjediti, a isto tako i odgojitelj. Odgojitelj prvo zadaje pravila igre. Kada se riječi rimuju, tada djeca čučnu, dignu ruke, pokažu prstom prema gore, pljesnu. Kada se riječi ne rimuju onda djeca ostanu stajati, drže ruke spuštenima ili prstom pokažu prema dolje. Detaljno se dogovori s djecom i odabere se ono pravilo

koje ona odluče. Najzanimljivije se pokazalo igranje s čučnjem i ustajanjem jer ih podsjeća na omiljenu igru *Dan – noć*.

Kada su pravila dogovorena, odgojitelj izgovara riječi koje se rimuju ili one koje se ne rimuju. Ako se igra kao natjecateljska igra, tada djeca koja pogriješe čekaju drugi krug i pomažu odgojitelju u smišljanju novih riječi, a dijete koje je zadnje ostalo u igri preuzima ulogu odgojitelja.

Ciljevi aktivnosti:

- usmjeravanje pozornosti i slušanje
- praćenje dogovorenih pravila
- prepoznavanje rime
- stvaranje rime.

Pitalice i zagonetke

Način metodičke provedbe i mikrostrukturiranje aktivnosti

Budući da je ovo razdoblje kada dijete razumije rimu, voli pitalice i zagonetke, uživa u humoru i samo stvara svoje šale, ovakav je oblik aktivnosti primjeren i zanimljiv.

Ova se aktivnost može provoditi u bilo kojem dijelu dana kada su djeca okupljena u manje ili veće skupine. Odgojitelj konzultirajući literaturu ili internetske izvore priprema pitalice koje može povezati s trenutnim interesima djece ili projektom koji je aktualan u skupini.

Ova bi se aktivnost mogla nastaviti na aktivnost s rimom ako kod djece postoji interes. U slučaju da se aktivnost provodi prvi put, tada djeci treba protumačiti što se od njih očekuje i koja je uloga odgojitelja. Prije nego što se krene objašnjavati, djecu treba pitati znaju li što su pitalice i zagonetke te kako one nastaju. Odgojitelj potiče djecu na razmišljanje i pomoću onoga što su ona rekla, sam objašnjava djeci da su pitalice i zagonetke kratke rečenice ili priče o životinjama i stvarima, a koje nisu

dovršene. Zatim odgojitelj jasno, razgovijetno i naglašeno izgovara tekst zagonetke ili pitalice, a djeca se podizanjem ruke javljaju za davanje odgovora.

Nakon što je odgojitelj izgovorio nekoliko zagonetki ili pitalica, potiče djecu da ona upotrijebe svoju maštu i smisle nešto novo. Djeca na ovaj dio aktivnosti dobro reagiraju i uglavnom stvaraju svoje zagonetke na koje su jako ponosna.

Ciljevi aktivnosti:

- osvještavanje ritma jezika
- prepoznavanje rime
- usvajanje pravilnoga izgovora
- usvajanje novih riječi
- razvijanje mašte
- izražavanje svojih ideja.

7.5. Jezične aktivnosti za dob od 5 do 7 godina

Govor je sada artikulacijski i gramatički ispravan. Djeca su svladala gotovo sve komponente jezika. Okolinu u kojoj se djeca nalaze treba obogatiti raznim pisanim materijalima koji potiču na čitanje i pisanje. Sada su spremna i za složenije aktivnosti koje vremenski duže traju i sastoje se od više aktivnosti i dijelova.

Početak razdoblja mogu se uvoditi aktivnosti upoznavanja i oblikovanja slova, a krajem razdoblja djeca su već sposobna prepisati riječi i rečenice uz pomoć odgojitelja. Budući da su sad djeca već pred polazak u školu, u red se uvode brzalice, recitacije, igre glasovima kao što su: *Slovo na slovo*, *Slonica Silva*, *Kaladont*, *Pokvareni telefon*.

Dramatizacija priče

Način metodičke provedbe i mikrostrukturiranje aktivnosti

Ova aktivnost zahtijeva više vremena i pažnje odgojitelja kako bi uskladio sve elemente. Ovdje se može govoriti o složenoj aktivnosti koja obuhvaća izražavanje govorom, pismom, pokretom i likovno izražavanje, a sve će doprinijeti cjelovitom razvoju djeteta.

Odgojitelj ju može planirati kao sklop aktivnosti na tjednoj razini, a dnevno planirati svaku od sastavnica koje obuhvaćaju čitanje i odabir priče, podjelu uloga, pisanje teksta, izradu lutaka i samu izvedbu priče.

Ovisno o interesu djece treba izabrati priču koja će se dramatizirati. To može biti priča koje se često čita prije spavanja ili priča koja je djeci posebno draga. Važno je tekst prilagoditi djeci, on treba biti kratak, razumljiv jasan i jednostavan za pamćenje. Odgojitelj je taj koji može napisati strukturu teksta podijeljenog u uloge.

Uloge se mogu izabrati brojalicom. Na taj se način uključuje još jedan element koji doprinosi razvoju govora. Nakon što svako dijete ima ulogu, može se krenuti na izradu scenografije i lutaka gdje do izražaja dolazi likovna kreativnost, baratanje škarama, olovkom, bojicom te fina motorika.

Najvažniji je dio podjela i pamćenje teksta priče. Kada djeca imaju svoje lutke, mogu početi pamtiti tekst. Ovdje je potrebna aktivna uključenost odgojitelja koji će jasno i razgovijetno svakom djetetu posebno izgovoriti njegov dio teksta gledajući ga u oči, a dijete će tekst ponavljati. Taj se postupak izvodi redoslijedom kako se likovi pojavljuju u priči jer time djeca pamte prije i nakon koga se pojavljuju i tko je prije ili nakon njih.

Kada su svi elementi usvojeni, na red dolazi sama izvedba. Ovdje opet odgojitelj ima ulogu usmjerivača, može pomoći djeci ako zaborave tekst ili im pomagati s redoslijedom pojavljivanja u predstavi.

Ciljevi aktivnosti:

- dogovaranje i pregovaranje prilikom rada u skupini
- izražavanje svojih želja, misli i osjećaja
- praćenje redoslijeda radnje
- likovno izražavanje i izražavanje pokretom
- pamćenje teksta ili dijela teksta
- oblikovanje gramatički točne rečenice sa svim elementima.

Ilustracija slikovnice

Način metodičke provedbe i mikrostrukturiranje aktivnosti

Kao i dramatizacija priče, i ova je aktivnost kompleksna te se može planirati kao sklop aktivnosti. Ako u skupini postoji slikovnica ili priča koju djeca izrazito vole i stalno traže da se čita, ona može poslužiti kao slikovnica koja će se ilustrirati.

Ukoliko se želi utjecati na pravilno držanje olovke i preciznost kod crtanja, utoliko će djeci biti ponuđena jedna od crtačkih tehnika. Pomoću crtačkih tehnika najlakše će se procijeniti koliko je razvijena djetetova fina motorika šake i prstiju i treba li se na tome području još raditi.

Aktivnost se provodi u jutarnjim ili popodnevrim satima kada djeca imaju vremena za stvaranje.

Zajedno s djecom odabire se slikovnica ili priča koja će se ilustrirati. Priča se čita zajedno s djecom. Postavljaju se pitanja o radnji u priči: „*Koji su likovi?, Gdje se priča odvija?, U gradu?, Na livadi?, U šumi?, Pod morem?*” Kada djeca odgovore na pitanja, postat će svjesna što sve trebaju naslikati ili nacrtati i ujedno razmišljati o tijeku radnje i likovima.

Odgovitelj prilagođava tekst slikovnice i ispisuje ga tiskanim slovima na kartice papira s kojih će djeca kasnije prepisivati.

Odabire se format slikovnice, a hoće li to biti knjiga za listanje ili plakat koji će staviti na pano, ovisi o samoj strukturi priče, količini teksta i želji djece.

Kada je sve to određeno, slijedi likovni dio kada djeca ilustriraju slikovnicu. Djecu se usmjerava da obrate pozornost na detalje i na to da je crtež koji crtaju povezan s tekstom koji će se napisati. Zatim prepisuju tekst koji je odgojitelj prethodno pripremio. Odgojitelj usmjerava dijete da piše slijeva nadesno i odozgo prema dolje

Ciljevi aktivnosti:

- usvajanje smjera pisanja slijeva nadesno i odozgo prema dolje
- razvijanje fine motorike šake i prstiju
- prepoznavanje i imenovanje slova
- povezivanje slike s tekstom
- pamćenje redoslijeda radnje
- osvještavanje mjesta radnje i prostora.

Glasovne igre

Način metodičke provedbe i mikrostrukturiranje aktivnosti

Glasovne se igre mogu provoditi u bilo kojem dijelu dana kada su djeca smirena i dovoljno koncentrirana. Mogu se provoditi samo usmenim putem, a početkom razdoblja i putem kartica sa slovima ili s predmetima i riječima.

Odgojitelj ima ulogu voditelja aktivnosti, počinje s jednosložnim riječima i kasnije uvodi višesložne. Postoji puno načina kako se mogu igrati govorne igre: prema prvom glasu djetetova imena, prvom glasu najdraže životinje i sl.

Odgojitelj, kada je dobio dječju pozornost, počinje s aktivnošću. Objasnjava djeci što će se raditi. Daje definiciju glasa koja je djeci razumljiva – povezati ga sa slovom i objasniti da je glas ono kada pročitamo ili izgovorimo određeno slovo. Slovo se može

ponavljati više puta ili ga se može mijenjati. Ako ga se promijeni, promijenit će se i značenje riječi (npr. *muk – luk, zec – pec*).

U aktivnosti je potrebno upotrebljavati i vizualna pomagala u obliku kartica s napisanim riječima kako bi djeca stekla vizualnu svjesnost.

Ukoliko je cilj aktivnosti prepoznavanje glasa koji se nalazi na početku ili na kraju riječi, utoliko se može reći: „*Djeca čije ime počinje glasom „M“, neka stanu na lijevu stranu sobe.*” ili „*Djeca čije ime završava glasom „a“, neka stanu na desnu stranu sobe.*” Tako se mogu zadavati razni zadatci kako bi sva djeca bila uključena. Ako u skupini postoji dijete koje je već ovladalo ovom vještinom, njemu se može dati uloga voditelja aktivnosti.

Aktivnost može biti usmjerena na rastavljanje riječi na slogove ili njihovo sastavljanje. U tom slučaju odgojitelj slova riječi. Kreće se od jednostavnijih jednosložnih riječi prema onim složenijima.

Ciljevi aktivnosti:

- rastavljanje riječi na glasove
- određivanje mjesta gdje se nalazi zadani glas: početak, sredina, kraj riječi
- imenovanje riječi na zadani glas
- prepoznavanje i imenovanje kojim glasom počinje, a kojim završava riječ
- prostorna orijentacija u prostoru i na tijelu.

8. ZAKLJUČAK

Prilikom boravka u dječjem vrtiću jezični je razvoj jedno od područja na kojem se intenzivno radi od najranije dobi. Odgojitelj je taj koji poznaje razvojne karakteristike djece u skupini u kojoj radi. Na temelju tih karakteristika i dječjega interesa planira i provodi aktivnosti koje će utjecati na jezični razvoj. Razvoj jezika i govora vrlo je složen proces koji zahtijeva aktivno sudjelovanje odraslih i djece.

Odgojitelji situacijskim i planiranim aktivnostima potiču dječju želju za sudjelovanjem. Planirane aktivnosti treba prilagoditi situaciji i dobi. Iste se aktivnosti mogu provoditi u jasličkim i vrtićkim skupinama, jedino što će sam način provedbe i metodička priprema biti drukčiji. Svaka aktivnost koja se provodi ima sudionike, poučavatelja, određen sadržaj koji sudionici trebaju usvojiti, vrijeme predviđeno za provedbu i sam metodički sustav putem kojega se aktivnost provodi. Svaka od tih stavki doprinosi lakšem strukturiranju i na kraju usvajanju određenih ciljeva.

Aktivnosti za razvoj jezika i govora je puno i one se lako mogu prilagođavati uvjetima u kojima se provode. Postoji brojna literatura koja navodi aktivnosti, način provedbe i područja na koja se tim aktivnostima utječe. Budući da je predškolski odgoj temeljen na pristupu prema djetetu, a dijete moramo gledati kao cjelinu, tako se na aktivnosti koje se provode može gledati kao na skup različitih dobrobiti za dijete. Kod provedbe aktivnosti u vrtićima nije lako izolirati jedno područje razvoja i usmjeriti aktivnosti samo na to područje. Kod svakog planiranja dolazi do uključivanja više područja i samim time utjecaja na cjelovit razvoj djeteta.

Sve aktivnosti su planirane za djecu urednoga jezičnog razvoja i sam metodički pristup mikrostrukturiranja izravno utječe na jezični razvoj djece. Takvim načinom rada odgojitelji obuhvaćaju sve elemente jezika koji su primjereni djeci i tako im olakšavaju usvajanje svih jezičnih struktura.

Popis literature

1. Apel, K., Masterson, J. (2004) *Jezik i govor od rođenja do šeste godine*. Lekenik: Ostvarenje
2. Bašić, S. (2011) (Nova) slika djeteta u pedagogiji djetinjstva, U Maleš, D. *Nove paradigme ranog odgoja*, Zagreb: FFZG, Zavod za pedagogiju
3. Berk, L. (2015) *Dječja razvojna psihologija*, Zagreb: Naklada Slap
4. Bežen, A. (2008) *Metodika – znanost o poučavanju nastavnog predmeta*, Zagreb: Profil
5. Bežen, A., Budinski, V., Kolar Billege M., (2018) *Što, zašto, kako u poučavanju hrvatskoga jezika*, Zagreb: Profil
6. Budinski, V., (2019) *Početno čitanje i pisanje na hrvatskome jeziku*, Zagreb: Profil
7. Čudina-Obradović, M. (2008) *Igrom do čitanja*, Zagreb: Školska knjiga
8. Čudina-Obradović, M. (2014) *Psihologija čitanja – Od motivacije do razumijevanja*, Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga
9. Dickinson, D. K., & Porche, M. V. (2011), *Relation Between Language Experiences in Preschool Classrooms and Children's Kindergarten and Fourth-Grade Language and Reading Abilities*. *Child Development*, , May /June 2011, Volume 82, Number 3, Pages 870–886
10. Gopnik, A., Meltzoff, A., Kuhl, P. (2003) *Znanstvenik u kolijevci – Što nam rano učenje kazuje o umu*, Zagreb: Educa
11. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 4. 7. 2020.
<<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=40439>>.
12. Kolar Billege, M. (2020). *Sadržaj, ishodi i vrednovanje u Hrvatskome jeziku - metodički pristup*, Zagreb, UFZG

13. Kuvač, J., Palmović, M. (2007), *Metodologija istraživanja dječjeg jezika*. Jastrebarsko: Naklada Slap
14. Largo, R. (2013) *Sretno djetinjstvo – Razvoj i odgoj u prve četiri godine života*, Zagreb: Mozaik Knjiga
15. Maleš, D. (2011) Nova paradigma obiteljskog odgoja, U Maleš, D. *Nove paradigme ranoga odgoja*, Zagreb: FFZG, Zavod za pedagogiju
16. Oussoren, R. (2007). *Ples pisanja*, Buševac: Ostvarenje
17. Peti-Stantić, A., Velički, V. (2008). *Jezične igre za velike i male*, Zagreb:Alfa
18. Posokhova, I. (1999), *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece*, Zagreb: Ostvarenje (odabrana poglavlja)
19. Prebeg Vilke, M. (1991) *Vaše dijete i jezik - materinski drugi i strani jezik*, Zagreb: ŠK
20. Starc, B., Čudina-Obradović, M., Pleša, A., Profaca, B., Letica, M., (2004) *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*, Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga
21. Stokes Szanton, E. (2005) *Kurikulum za jaslice – Razvojno primjereni program za djecu od rođenja do 3 godine*, Zagreb: Tiskara Zelina
22. Vasta, R., Haith, M., Miller, S. (1998) *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap
23. Velički, V., Katarinčić, I. (2012) *Stihovi u pokretu*. Zagreb: Alfa (odabrana poglavlja)

Izjava o samostalnoj izradi rada

kojom ja, Sara Lihtar, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću izjavljujem da sam isključivi autor diplomskoga rada pod naslovom *Metodički pristup odgojitelja i utjecaj na jezični razvoj* na diplomskome studiju Ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja pri Sveučilištu u Zagrebu. Rad je napisan uz mentorstvo doc. dr. sc. Martine Kolar Billege i sumentorstvo doc. dr. sc. Vesne Budinski. U radu nisu na nedozvoljen način korišteni dijelovi tuđih radova.

Sara Lihtar, bacc. praesc. educ.